

Demokratisektionen
Björn Kullander
Utbildningssektionen
Asa Ernestam

Kulturdepartementet
10333 STOCKHOLM

Förslag till handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska och förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken.

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har beretts tillfälle att yttra sig över Institutet för språk och folkminnen *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska* och Sametingets *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*. SKR lämnar ett gemensamt yttrande för båda handlingsprogrammen och synpunkterna lämnas med fokus på de delar som handlar om kommuner och regioner.

SKR:s styrelse har yttrat sig i samband med de utredningar som föregått framtagandet av handlingsprogrammen. SKR lämnade 2018 ett yttrande över betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan - förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91)*. SKR tillstyrkte merparten av förslagen och ser det som angeläget att stärka de nationella minoritetsspråkens ställning i skolväsendet. Dessvärre kan SKR konstatera att mycket lite har hänt med utredningens förslag. SKR har även yttrat sig angående utredningarna *Nästa steg (SOU 2017:60)* och *Nästa steg, del två (SOU 2017:88)* samt de tidigare rapporterna om inrättande av språkcentrum.

SKR är positiva till merparten av förslagen i de föreslagna handlingsprogrammen och delar uppfattningen om att de initiativ som tas och det arbete som utförs på lokal nivå är avgörande för minoritetspolitikens genomförande. SKR vill samtidigt betona att förslagen innebär en ambitionshöjning som kräver en mer utförlig konsekvensbedömning. De utökade åtagandena måste också finansieras fullt ut i enlighet med finansieringsprincipen.

Sveriges Kommuner och Regioners synpunkter

Nya förvaltningsområden

Institutet för språk och folkminnen föreslår att det etableras förvaltningsområden för jiddisch och romska. SKR kan konstatera att det i dag ingår 66 kommuner i det finska förvaltningsområdet, 25 i det samiska och 9 i förvaltningsområdet för meänkieli.

Ert dnr:

Därtill ingår 15 regioner i ett eller flera förvaltningsområden. Systemet med förvaltningskommuner har fungerat förhållandevis väl och ger kommuner och regioner bättre förutsättningar att arbeta med nationella minoritetsfrågor. Mot den bakgrunden bör det finnas intresse att pröva inrättande av förvaltningsområden för jiddisch och romska enligt nuvarande modell för statsbidrag. SKR anser samtidigt att de skyldigheter som ska följa av anslutningen måste diskuteras och utarbetas i samråd med såväl de nationella minoriteterna som berörda kommuner och regioner. Ett inrättande av nya förvaltningsområden kan bara vara aktuellt om det handlar om frivillig anslutning. Därtill måste de utökade åtagandena finansieras fullt ut. I annat fall riskerar inrättandet av nya förvaltningsområden att gå ut över det kommunala självstyret.

Språkcentrum och språkresurscentrum

Institutet för språk och folkminnen föreslår att språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romska inrättas och Sametinget föreslår att samiskt språkcentrums verksamhet utvidgas. SKR har yttrat sig angående båda förslagen ("Språkcentrum för nationella minoritetsspråk" och Förslag till handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken). SKR ställde sig bakom förslagen men betonade att språkcentrumens koppling till lärosätena måste förtydligas och att språkcentrumen och lärosätena bör samverka kring utbildningar i de aktuella nationella minoritetsspråken.

I båda handlingsprogrammen föreslås vidare att utvalda kommuner, kommunala samverkansorgan eller regioner efter ansökan tilldelas statliga medel för att etablera och driva språkresurscentrum på lokal eller regional nivå. SKR ställer sig även bakom detta förslag förutsatt att det är frivilligt och att kostnaderna täcks fullt ut.

Förskola

Såväl Institutet för språk och folkminnen som Sametinget har flera förslag som rör förskolan. SKR vill framhålla att förskolans läroplan nyligen har reviderats (Lpfö 18) vilket innebär att de nationella minoriteterna och samerna som urfolk synliggjorts. Läroplanens mål och riktlinjer har förutom mål för att utveckla kulturell identitet och modersmål, nu fått mål för att förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla både det svenska språket och det egna nationella minoritetsspråket, om barnet tillhör en nationell minoritet.

Förskolan är viktig och har stor betydelse för bland annat barns språkutveckling. Den stora utmaningen för utbildningen i förskolan är bristen på legitimerade förskollärare och utbildade barnskötare. När det gäller nationella minoritetsspråk saknas det dessutom ofta kompetens i de nationella minoritetsspråken. SKR hade önskat fler förslag som bidrar till förbättrade förutsättningar för kommuner att anställa utbildad personal som behärskar de aktuella nationella minoritetsspråken.

Ert dnr:

SKR anser att förslagen om att Skolverket ska utarbeta pedagogiskt material och metodstöd är bra insatser. Exempelvis med lärande exempel och erfarenheter från olika kommuner och även från andra länder med urfolk, samt erfarenhetsutbyten mellan kommuner. SKR anser att Skolverket bör fokusera på främjande insatser. Utökade stöd och informationsinsatser från Skolverket är en bra början innan man kan gå vidare med förslagen med obligatoriska åtgärder.

Grundskola och gymnasieskola

SKR anser att nationellt minoritetsspråk bör bli nytt ämne i grundskolan och regleras i timplanen, erbjudas både som nybörjarspråk och för redan etablerade talare samt att möjligheterna till tvåspråkig undervisning i grundskolan bör öka. Vi ställer oss också bakom de förslag som innebär utökade möjligheter för elever att läsa nationellt minoritetsspråk i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Sametinget föreslår att elever i förskoleklass ska ges rätt till modersmålsundervisning i de samiska språken. SKR vill emellertid påpeka att en utredning inom kort lämnar ett förslag om en tioårig grundskola, vilket gör att elevernas rätt till modersmålsundervisning i minoritetsspråk i det som i dag är förskoleklassen sannolikt kommer att stärkas.

Institutet för språk och folkminnen föreslår en lösning för att reglera modersmålsundervisningen i nationella minoritetsspråk där ett lägsta antal timmar fastställs i avvaktan på att nationellt minoritetsspråk får status som eget ämne. SKR bedömer att en tillfällig lösning kan vara problematisk och föredrar att regeringen istället skyndar på de permanenta författningsförslag som krävs.

SKR anser i likhet med Institutet för språk och folkminnen att nationella minoritetsspråk ska kunna läsas som språkval från åk 6 på samma sätt som övriga moderna språk, öppet för alla elever.

Både Institutet för språk och folkminnen och Sametinget anser att kravet på dagligt umgängesspråk inte ska gälla för att en elev ska få delta i tvåspråkig undervisning i ett nationellt minoritetsspråk i grundskolan och att sådan utbildning ska kunna erbjudas under hela grundskoletiden, något som även SKR har tillstyrkt. Institutet för språk och folkminnen och Sametinget föreslår att skolförordningens bestämmelse om att tvåspråkig undervisning ska få anordnas samt att högst hälften av undervisningstiden får ske på minoritetsspråket ska tas bort för nationella minoritetsspråk, liksom kravet på att inslaget av svenska i undervisningen successivt ska öka. SKR anser emellertid att det är viktigt att vara medveten om de risker som finns med tvåspråkig undervisning för elever som har språket som nybörjarspråk. Det finns indikationer på att exempelvis elever som undervisas på engelska, som inte har det som dagligt umgängesspråk, utvecklar mindre djupgående kunskaper. Skolan ger eleverna en

Ert dnr:

ämnesmässig begreppsapparat som är viktig i fortsatt utbildning och om ämnesundervisningen i svenska begränsas är det viktigt att vara medveten om vilka svårigheter det kan medföra för eleverna i exempelvis fortsatt utbildning och att det kan få effekter på vissa elevers möjligheter att utveckla djupgående ämneskunskaper, framför allt de som är nybörjare i minoritetsspråket. Precis som när det gäller nyanlända är det angeläget att eleverna kan dra nytta av sitt starkaste språk i inläringen. Mot bakgrund av detta är det viktigt att noga följa konsekvenserna för eleverna och deras kunskapsutveckling samt ta hänsyn till det när det gäller vilken omfattning undervisningen på svenska respektive minoritetsspråket ges i utbildningen.

Sametinget föreslår åtgärder för att utveckla den tvåspråkiga undervisningen och att eleverna ska bli funktionellt tvåspråkiga. SKR vill understryka att utbildningen i sig inte kan vara en garanti för att eleverna ska bli funktionellt tvåspråkiga. Omgivningen i övrigt måste också bidra till tvåspråkigheten. Om föräldrar och andra släktingar talar samiska med sina barn har en stor betydelse, likaså om kamraterna talar samiska och om olika fritidsaktiviteter sker på samiska.

Institutet för språk och folkminnen föreslår att öronmärkta medel riktade till kommuner och andra skolhuvudmän i syfte att skapa incitament för tvåspråkig undervisning. Vidare föreslår Institutet för språk och folkminnen att de skolor som erbjuder tvåspråkig undervisning ges möjlighet till riksintag för att möjliggöra överföring av skolpeng mellan kommunerna eller skolhuvudmännen. SKR ställer sig generellt positiv till att den tvåspråkiga undervisningen stärks. SKR har inget att invända mot förslag om riksintag mot bakgrund av att det kan bidra till att fler elever ges tillgång till tvåspråkig undervisning och att huvudmännen ges bättre möjlighet att få ett tillräckligt elevunderlag.

Sametinget föreslår att Lycksele kommun eller annan lämplig kommun tillfrågas och får i uppdrag att tillsammans med Sameskolstyrelsen utveckla tvåspråkig fjärrundervisning i något eller några ämnen och att en utvärdering bör knytas till åtgärden. SKR anser att alla de kommuner som har förutsättningar att erbjuda fjärrundervisning i ett eller flera ämnen på samiska ska få möjlighet att anmäla sitt intresse för att erbjuda detta.

Institutet för språk och folkminnen föreslår att möjligheten att anordna tvåspråkig ämnesundervisning i gymnasieskolan ska utredas, i syfte att bland annat undersöka om incitament behövs för att öka skolornas benägenhet att anordna tvåspråkig undervisning. SKR har inget att erinra mot detta förslag.

Sametinget föreslår att samiska ska införas som ämne i de yrkesförberedande nationella gymnasieprogrammen vård- och omsorgsprogrammet samt barn- och fritidsprogrammet. SKR ställer sig positiv till detta förslag med tanke på att kunskaper

Ert dnr:

i samiska är särskilt viktiga inom dessa samhällssektorer. Vi ser att detta också skulle kunna vara relevant för fler av de nationella minoritetsspråken.

Sametinget föreslår att Skolverket får i uppdrag att samla in och bearbeta sammanhållen och jämförbar statistik för sameskolan och undervisning i och på de samiska språken. SKR har inget att erinra mot att det samlas in mer och bättre statistik över hur många elever som läser samiska. Vi anser emellertid att detta även kan vara relevant när det gäller de övriga nationella minoritetsspråken.

Sametinget föreslår att Skolverket får i uppdrag att ta fram bedömningsstöd i ämnet samiska. SKR har inget att erinra mot detta förslag, inte minst mot bakgrund av bristen på behöriga lärare. Lärare som saknar behörighet kan i högre grad ha behov av stöd för bedömning av elevernas kunskaper i samiska. Bedömningsstöd kan också behövas i de andra nationella minoritetsspråken.

Både Institutet för språk och folkminnen och Sametinget föreslår att studier i nationellt minoritetsspråk som ämne ska ge meritpoäng vid ansökan till högre studier. SKR bedömer emellertid att meritpoäng i detta avseende kan vara tveksamt i förhållande till diskrimineringslagen. Frågan om meritpoäng har diskuterats när det gäller elever som har läst sitt modersmål under flera år och då inte visat sig vara en framkomlig väg. En annan aspekt är också vilka språk som ska premieras och vilka signaler det ger samt huruvida det finns elever som missgynnas. Det bör även vägas in att modersmål eller minoritetsspråk som en elev har läst som modernt språk kan ge meritpoäng redan i dag.

SKR anser att det behövs åtgärder för att öka tillgången till lärare som är behöriga att undervisa i ämnet nationellt minoritetsspråk eller bedriva ämnesundervisning på ett nationellt minoritetsspråk inom ramen för tvåspråkig utbildning. Vi ställer sig bakom förslagen i denna riktning från Institutet för språk och folkminnen och Sametinget.

Sametinget föreslår att examensordningen ska ändras så att det blir möjligt att examinera grundskolelärare i samiska med inriktning mot årskurs 4-6. SKR har inget att erinra mot sådana förändringar om det kan öka möjligheterna att erbjuda tvåspråkig undervisning.

SKR anser i likhet med Institutet för språk och folkminnen att nationella minoritetsspråk att det vore bra om Skolverket ges i uppdrag att inventera antalet behöriga lärare som har kunskaper i nationella minoritetsspråk. I inventeringen ska lärarnas behörighet i olika ämnen ingå.

SKR är positiv till de förslag som rör ökade möjligheter till samarbete mellan kommuner för att förbättra tillgången till undervisning i minoritetsspråk, modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning via fjärrundervisning.

Ert dnr:

SKR vill vidare understryka vikten av ideella organisationers engagemang för att sprida intresset för att läsa nationella minoritetsspråk.

Konsekvensbedömning

SKR noterar att inget av handlingsprogrammen ägnar så stort utrymme åt konsekvensbedömningen för kommuner och regioner. SKR kan konstatera att utredningens förslag innebär inskränkningar i den kommunala självstyrelsen genom att skyldigheten att erbjuda undervisning i de nationella minoritetsspråken ökar avsevärt. Att eleverna inte behöver ha några förkunskaper i det nationella minoritetsspråket innebära att många elever är berättigade till undervisning. Förslagen kommer att resultera i såväl betydande organisatoriska utmaningar som väsentligt ökade kostnader, inte minst för de kommuner där många som tillhör de nationella minoriteterna är bosatta.

SKR anser att konsekvensbedömningen måste utvecklas eftersom båda handlingsprogrammets förslag på åtgärder syftar till en ambitionshöjning som leder till ytterligare åtaganden för kommuner och regioner. De nya åtagandena måste också finansieras fullt ut i enlighet med finansieringsprincipen.

Sveriges Kommuner och Regioner

Verkställande direktörs underskrift

Avdelningschefs underskrift